

Рецензия

за дисертационния труд на **Фабио Котифава**
на тема „Регионални фактори за устойчиво туристическо развитие (казуси в
Република България, Република Македония и Република Сърбия)”,
представен за придобиване на образователна и научна степен доктор по направление
„Науки за земята – География на рекреацията и туризма“

от проф. д-р **Васил Христов Маринов**,

член на научно жури

Обща характеристика на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд включва 169 стр. основен текст на английски език, в т.ч. 81 таблици и 32 фигури, списък на литературните източници със 79 заглавия на латиница, както и 5 приложения с общ обем 17 стр.

Структура и съдържание: Структурата на дисертационния труд е логична и последователна и позволява цялостното и задълбочено разглеждане на проблема. Тя включва Увод (8 стр.), пет глави, съответно 1) Преглед на литературата (13 стр.), 2) Теоретични и методически основи на изследването (24 стр.), 3) Теоретичен модел (37 стр.) 4) Област на изследване (22 стр.), 5) Резултати и анализ (43 стр.), както и Заключение (12 стр.).

Актуалност. Темата е актуална както от научна, така и от политическа гледна точка (туристическа политика, политики за подкрепа на местното и регионално развитие). Актуалността на темата на изследването е добре обоснована от автора с необходимостта от прилагане на принципите на устойчивото туристическо развитие във всички територии, в т.ч. малки населени места в селски райони, ролята на малките местни фирми за постигане на устойчиво развитие, необходимостта от преценка на нуждата от публична подкрепа за подобни територии и превръщането на устойчивостта в „бизнес възможност“.

Познаване на проблема и критична интерпретация на литературните източници. Докторантът демонстрира задълбочено познаване и способност за критична интерпретация на съществуващата научна литература в областта на

устойчивото развитие, по-специално на неговата същност и икономически измерения. Въз основа на литературния обзор той идентифицира съществуващия дефицит в по-детайлното изясняване на особеностите и нуждите на малките местни предприемачи, които се разглеждат като основни движещи сили на местното развитие. Значителен интерес представлява предложената класификация на публикациите по икономическите аспекти на устойчивото туристическо развитие и систематизирането на причините, мотивираща предприемачите за прилагане на устойчиви практики, както и на проблемите за малките предприемачи, произтичащи от прилагането на устойчиви практики.

Вътрешна последователност (съответствие между проблем, цел, задачи и методика на изследването). Целите на изследването са формулирани ясно и конкретно и съответстват на идентифицирания проблем. Задачите също са формулирани ясно и конкретно и са необходими и достатъчни за постигане на целите. По същество подходът на докторанта се свежда до разработване на теоретичен модел на устойчивото туристическо развитие, неговото прилагане чрез сравнителен анализ на 10 малки селища в селски райони в различен контекст (в 3 различни страни), въз основа на което да се тества валидността на теоретичния модел, да се разширят знанията за икономическите потребности и нужди на малките местни предприемачи и да се формулират предложения и препоръки за устойчивото туристическо развитие.

Теоретичен модел и методика. Основна теза в дисертационния труд е че „устойчивите“ предприемачи са в неблагоприятна икономическа ситуация в сравнение с традиционните, което предполага публична намеса за елиминиране на това несъответствие. Въз основа на критичния преглед на литературата докторантът представя теоретичен модел, основна идея в който е необходимостта от взаимодействие между публичния и частния сектор, което да разпредели справедливо „цената“ на устойчивостта. Моделът търси отговор на няколко изрично формулирани въпроса: 1) Защо трябва да се подкрепят дребните предприемачи; 2) Кой трябва да ги подкрепя; 3) Как? С какви мерки?; 4) Откъде могат да се генерират необходимите ресурси; 5) Как да се максимизират положителните ефекти от наличните ресурси?.

Независимо, че има немалко дискуссионни моменти, предлаганите отговори на повечето въпроси са логични и добре аргументирани. Отговорите на втория въпрос

обаче са твърде общи и неопределени – „всички публични и частни субекти трябва да подкрепят устойчивостта“ (с. 19 от автореф.). Моделът обръща специално внимание на необходимостта от сертифициране на устойчивите предприемачи като предпоставка за прилагането му на практика. Като част от модела или дори като самостоятелен модел може да се разглеждат вижданията за фазите на развитие на взаимодействията и сътрудничеството. Теоретичният модел е прилаган последователно при анализа на емпиричната информация и при формулиране на предложенията и препоръките.

Възприетата методика е подходяща за постигане на целите на изследването. Тя включва прилагане на сравнителен анализ въз основа на информация от литературни източници, статистически данни и собствени проучвания. Собствените проучвания включват анкетни проучвания със стандартен въпросник и полу-структурирани интервюта, както и лични наблюдения и са в състояние да осигурят необходимата количествена и качествена информация. Важна част от методиката е изричното и ясно формулиране на набор от изследователски въпроси. За анализ на взаимодействието между публичния и частния сектор са използвани „диаграми на кръговете“. За анализ на възможностите на публичната подкрепа и на публично-частните партньорства за преодоляване на несъответствието в икономическата ситуация на устойчивите и традиционни предприемачи е използван методът на симулацията. Макар и да не е коментирано изрично, докторантът е използвал и метода на експертна и балова оценка (както в теоретичния модел, така и при сравнителния анализ). Специално внимание е отделено на ограниченията на методиката и подходите за тяхното преодоляване.

Комбинирането на предложения теоретичен модел с резултатите от сравнителния анализ насочват към търсенето на отговора на основния въпрос, заложен в заглавието на дисертационния труд: дали и как националните и местни фактори влияят върху особеностите и поведението на изследваните предприемачи.

Приложение на методиката. Възприетата методика е приложена като цяло коректно. Авторът обръща изрично внимание на проблемите при дефиниране на извадката (респондентите) и предлага разумно решение за избора на респонденти. Разработени са три въпросника, които са подходящи за набиране на голяма част от необходимата емпирична информация. Набраната емпирична информация е

представена ясно в сравнителни таблици за отделните села. Голяма част от крайните резултати, констатациите и изводите са обобщени графично.

Прилагането на възприетия подход и методика е позволило да докторанта да формулира ясни изводи и да направи обосновани препоръки, макар и не достатъчно операционализирани от гледна точка на практическото им прилагане.

Не на последно място съдържанието на дисертационния труд показва добро познаване и използване на научен стил и терминология.

Трябва да се подчертае и личната ангажираност и съпричастност на докторанта към анализирания проблем.

Публикации. Основни резултати от изследването са достойни на научната и професионална общност, което се потвърждава от представените 4 научни публикации.

Автореферат. Авторефератът отразява съдържанието на дисертационния труд. Независимо от това трябва да се отбележат някои недостатъци – обемът е твърде голям, структурата е небалансирана - една четвърт от общия обем е посветена на теоретичния модел, което е довело до значително по-бегло и недостатъчно ясно представяне на резултатите от сравнителния анализ на дестинациите и на направените симулации.

Научни и научно-приложни приноси

Приносите са формулирани стегнато и конкретно от докторанта, но в някои случаи недостатъчно точно и ясно (в т.ч. част от тях са формулирани като дейности, а не като резултати). Приносите имат теоретичен, методически и приложен характер. Накратко според моето разбиране това са:

- Разработен е и е тестван теоретичен модел на устойчивото туристическо развитие, акцентиращ върху икономическите измерения на устойчивостта, нейната „цена“ и взаимодействието между публичния и частния сектор за справедливо разпределение на тази цена
- Разработен е и е приложен към конкретни казуси модел на еволюцията на взаимодействията и сътрудничеството между публичния и частния сектор
- Разработена е и е приложена методика и инструментариум за изследване на малки предприемачи в малки туристически места
- Приложен е графичен метод за анализ и представяне на резултатите

- Събрана е и е анализирана значителна обем сравнителна информация за 10 дестинации в 3 различни страни
- Формулирани са конкретно адресирани препоръки за устойчиво туристическо развитие

Съдържанието на дисертационния труд и на свързаните с него публикации показва, че приносите са дело на докторанта, както изрично е декларирано от него.

Критични бележки и въпроси

Като слабости на дисертационния труд може да се отбележат:

- Не са използвани или не са цитирани български източници по въпросите на устойчивото развитие (в т.ч. и на научния консултант);
- Използваните въпросници не включват изрични въпроси за прилагането на устойчиви практики, тяхното естество и произтичащите от прилагането им проблеми;
- Налице е склонност към свръхгенерализация на резултатите (въз основа на ограничен брой местни случаи се правят генерални изводи за страните като цяло);
- Преводът на термина circle (diagram of circles) на български език като „кръг“ е подвеждащ (по подходящо би било групи или сфери на дейност)
- Има слабости в техническото оформление (например съдържание без страници)

Конкретните ми въпроси към докторанта са:

- Кои все пак трябва да са публичните субекти, които да подкрепят чрез предложените мерки прилагането на устойчиви практики от малките туристически предприемачи в селски райони?
- Политически приемливо ли е в изследваните страни въвеждането на нови данъци и такси, свързани с устойчивостта и какви са възможните съпротиви и ограничения?

Заклучение

Предложеният дисертационен труд представлява завършено самостоятелно изследване по научно и практически значим проблем и отговаря на изискванията на

Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото приложение и Правилника за развитие на академичния състав на СУ „Св. Климент Охридски“ от гледна точка на наличието на научни и научно-приложни резултати с оригинален принос. Той демонстрира че докторантът притежава теоретични знания по специалността и способности за осъществяване на самостоятелни научни изследвания. Въз основа на това предлагам на Фабио Котифава да се присъди образователната и научна степен „доктор“.

София, 9.12.2014

Рецензент:

(проф. д-р Васил Маринов)